

De studie van het Nieuwe Testament

Verschenen in *Ouderlingenblad* 85, 977 (december 2007), 16-19

Riemer Roukema

Waarom is het nodig dat predikanten tijdens hun studie leren, hoe ze het Nieuwe Testament moeten uitleggen? Waarom moeten ze daarvoor Grieks leren? Er zijn toch goede vertalingen en een heleboel commentaren? Is het niet voldoende dat een predikant goed in de Bijbel thuis is en gelovig daaruit leeft?

Natuurlijk is het zeer gewenst dat een predikant goed in de Bijbel thuis is. Een gemeente mag van haar predikant verwachten dat hij of zij de Bijbel leest om zichzelf daardoor te laten aanspreken. Maar wie de Bijbel goed leest, kan op allerlei vragen stuiten. Van een predikant mag worden verwacht dat die serieus op die vragen kan ingaan.

Jezus' geboorte

Bijvoorbeeld: in het evangelie van Lucas lezen we dat de engel Gabriël aan Maria meedeelt dat ze zwanger zal worden door toedoen van de heilige Geest. Wanneer ze zwanger is, gaat zij met haar aanstaande man Jozef op reis om zich voor een volkstelling te laten inschrijven. Ze gaan van het noordelijke Nazaret naar het zuidelijke Betlehem, waar hun zoon Jezus wordt geboren. Kennelijk overnachten ze in een stal of iets dergelijks, want er wordt verteld dat ze Jezus in een voederbak leggen. Even later komen herders kijken wat er gebeurd was. Engelen hadden hen van de geboorte van hun Redder en Messias verteld. Maar lezen we het evangelie van Matteüs, dan is er helemaal geen sprake van een volkstelling en een reis naar Betlehem. Jozef krijgt een droom dat zijn vrouw zwanger is van de heilige Geest. Als maagd zou zij een zoon baren. Daarvoor beroept de evangelienschrijver zich op een tekst uit het boek van de profeet Jesaja. Het evangelie van Matteüs wekt de indruk dat Jozef en Maria in Betlehem woonden. Er wordt niets verteld van herders, maar wel van magiërs uit het Oosten, die kwamen om aan Jezus eer te bewijzen. Daarop volgt het verschrikkelijke verhaal van de kindermoord in Betlehem, waartoe koning Herodes opdracht had gegeven. Gelukkig bleef Jezus gespaard, omdat Jozef en Maria met hem naar Egypte waren gevlucht. Pas toen zij terugkwamen, gingen zij in Nazaret wonen. Want al was koning Herodes gestorven, zij vertrouwden diens zoon, die hem was opgevolgd, voor geen cent.

Welke visie?

De verhalen rondom Jezus' geboorte verschillen in die twee evangeliën dus nogal. Daar komt bij dat de evangeliën van Marcus en van Johannes helemaal niets over Jezus' geboorte vertellen. Ook in de brieven die in het Nieuwe Testament staan, wordt er bijna nooit naar verwezen. Paulus schrijft alleen dat Jezus is geboren uit een vrouw (Galaten 4:4). Toen ik eens een kring over het evangelie van Matteüs leidde, bleek dat de verschillen met het evangelie van Lucas de meeste deelnemers nooit waren opgevallen. Maar wanneer ze die verschillen ontdekken, mogen ze van hun predikant verwachten dat die daar een visie op heeft. En dat geldt van alle verschillen tussen de evangeliën in het Nieuwe Testament. Bovendien zijn er nog allerlei evangeliën buiten de Bijbel, die weer een heel ander beeld van Jezus geven. Bekend zijn bijvoorbeeld de evangeliën van Thomas, van Judas en van Maria. Wie theologie studeert, leert hoe al die verschillende overlevering zich tot elkaar verhouden. Dit betekent niet dat we aan een universiteit de verhalen stuk voor stuk met de studenten doornemen. Aan een universiteit leer je alleen de basiskennis. Daarmee maak je je een leerhouding eigen, waardoor je de vragen die op je weg komen zelf kunt uitzoeken.

Handschriften

Daar hoort ook bij dat theologiestudenten toegang krijgen tot de talen waarin de Bijbel is geschreven: het Hebreeuws en het Grieks. Zouden zij later als predikant daar geen inzicht in hebben, dan blijven zij afhankelijk van vertalingen. En iedere bijbellezer kan zien dat vertalingen onderling sterk van elkaar kunnen afwijken. Iedere vertaling is een interpretatie. Soms worden er ook echt andere woorden vertaald. In de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap van 1951 luidt Johannes 1:18 aldus: “Niemand heeft ook God gezien; de eniggeboren Zoon, die aan de boezem des Vaders is, die heeft Hem doen kennen.” Maar in de Nieuwe Bijbelvertaling van 2004 staat daar: “Niemand heeft ooit God gezien, maar de enige Zoon, die zelf God is, die aan het hart van de Vader rust, heeft hem doen kennen.” Twee verschillen vallen hier op. “Eniggeboren” is veranderd in “enige”, en in de Nieuwe Bijbelvertaling staat erbij “die zelf God is”. In een aantekening wordt vermeld dat andere handschriften lezen: “de enige Zoon, die is”, zonder “God” dus. Dit verschil roept een aantal vragen op. Hoe zit dat met die handschriften? Uit welke eeuwen stammen ze? Hoe is het Nieuwe Testament eigenlijk overgeleverd? Waarom bevatten sommige oude handschriften woorden en verhalen die in andere handschriften ontbreken? Hebben de verschillen tussen de evangeliën nog iets te maken met de verschillen tussen de handschriften waarin de evangeliën zijn overgeleverd? Iemand schreef over de Bijbel een boek met de titel: *Valsheid in geschrifte. De gespleten pen van de bijbelschrijvers*. Wat moet je als christen met zo’n aantijging? In de theologiestudie leren studenten de achtergrond van zulke vragen kennen.

Niet één visie

Nu is het niet zo dat studenten tijdens hun studie op alle vragen het juiste antwoord leren. Ze leren dat er op veel vragen niet één eenduidig antwoord bestaat. Er zijn dan ook allerlei methoden ontwikkeld om het Nieuwe Testament uit te leggen. Er zijn diverse visies op de betrouwbaarheid van de handschriften van het Nieuwe Testament. Er zijn verschillende visies op de waarde van de overleveringen die zijn opgenomen in apocriefe evangeliën, zoals van Thomas en Maria. Er zijn geleerden die denken dat diverse brieven van het Nieuwe Testament door anderen zijn geschreven dan in die brieven zelf staat. Zo wordt van Paulus’ brieven aan Timoteüs vaak betwijfeld of ze in deze vorm wel echt door Paulus zelf zijn geschreven. Datzelfde geldt voor de brieven van Petrus, Jacobus en Judas. Bovendien zijn de vier evangeliën die in het Nieuwe Testament staan eigenlijk anoniem. Dat ze door Matteüs, Marcus, Lucas en Johannes zijn geschreven, is oude traditie. Die traditie kan juist zijn, maar dat hoeft niet zo te zijn. Er wordt ook heel verschillend over gedacht, wanneer die evangeliën en brieven zijn geschreven. In de jaren 50 en 60 van de eerste eeuw? Of ook veel later, in 90, of omstreeks het jaar 100, of nog later? Als Jezus ongeveer in het jaar 30 is gestorven, dan zijn er vaak al tientallen jaren verlopen tussen hem en een geschrift uit het Nieuwe Testament. Wie theologie studeert, leert ook dat er op zulke vragen niet één antwoord is. Hoe verwarrend en frustrerend dat misschien ook lijkt, voor allerlei problemen zijn allerlei verschillende oplossingen voorgesteld. Wie ooit één boek met één visie gelezen heeft, denkt misschien te weten hoe het zit. Maar wie theologie studeert, leert dat ook de geleerden een heleboel dingen niet precies weten. Aan die wirwar van meningen moet je wennen, en je moet je eigen weg erin vinden. Als docent wil ik daarbij helpen, want ik heb mijn eigen visie op het geheel. Maar wil ik mijn werk goed doen, dan moet ik ook van andere opvattingen vertellen.

Je geloof verliezen?

Als studenten met een traditioneel beeld van de Bijbel aan de theologiestudie beginnen, zijn al die vragen en gegevens soms behoorlijk schokkend. Maar het is beter dat ze tijdens hun studie ermee kennis maken, dan dat ze pas later als predikant ermee in aanraking komen. Het komt soms voor dat juist door het vak Nieuwe Testament het geloof van studenten op de proef wordt gesteld. Het blijkt met het Nieuwe Testament immers niet allemaal zo simpel te

zijn als sommigen dachten! Toch is het van belang dat studenten en predikanten de Bijbel ook gelovig blijven lezen. Uiteindelijk vragen de geschriften van het Nieuwe Testament er zelf niet om, wetenschappelijk te worden geanalyseerd. Ze vragen om instemming en geloof. Hoewel? Moeten we alles geloven wat erin staat? Aan alles gehoor geven? Ook dat vrouwen in de gemeenten moeten zwijgen, zoals Paulus in 1 Korintiërs 14:34 geschreven lijkt te hebben? Of is dat een latere invoeging? Dat wordt op goede gronden soms aangenomen, maar ook dan staat het nog steeds in de canon. Van Paulus' strenge stukje over homoseksualiteit (in Romeinen 1:24-27) wordt aangenomen dat dat echt van hem afkomstig is. Moet je dat alleen naïef, gelovig lezen? En waarom het ene dan wel en het andere niet? Het gaat erom dat we aan de getuigenissen over Jezus gehoor schenken. Toch staan ook in de evangeliën verhalen die een christen in verlegenheid kunnen brengen. Bijvoorbeeld dat je je bezittingen moet verkopen en de opbrengst moet weggeven (Lucas 12:33).

Open staan voor kritiek

Het is typerend voor de christelijke kerk in de westerse landen dat zij zulke vragen eerlijk onder ogen ziet. Wij lezen de Bijbel gelovig, maar niet naïef. We zijn niet bang voor de kritische vragen die erdoor worden opgeroepen. We erkennen dat er op allerlei vragen niet één eenduidig antwoord bestaat. Om dat alles aan te kunnen, vraagt de kerk dat haar predikanten aan een universiteit worden geschoold. Niet om de antwoorden op alle vragen te leren, maar om op een goed niveau op deze vragen te kunnen ingaan. Maar ook om ze te kunnen relativeren als het aankomt op het eigen geloof in God, in Jezus, in de Geest.

Dr. R. Roukema is hoogleraar Nieuwe Testament aan de Protestantse Theologische Universiteit, vestiging Kampen.